

ВІДГУК

Народної артистки України, кандидата мистецтвознавства,
доцента кафедри хорового диригування НМАУ імені П. І. Чайковського,
художнього керівника і головного диригента Академічного хору
ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії України

ТКАЧ ЮЛІЇ СЕРГІЇВНИ

та

заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Національної премії
імені Тараса Шевченка, кандидата мистецтвознавства, професора,
професора кафедри музичного виконавства

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

СТЕПУРКА ВІКТОРА ІВАНОВИЧА

на творчий мистецький проєкт та його наукове обґрунтування
аспірантки творчої аспірантури кафедри хорового диригування
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського

МІНІНОЇ ОЛЕНИ АНАТОЛІЇВНИ

на тему

**«ХОРОВА ТВОРЧИСТЬ КОМПОЗИТОРІВ ЕСТОНІЇ КІНЦЯ ХХ —
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ, ЯК ФЕНОМЕН
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХОРОВОЇ
ТРАДИЦІЇ»**

поданий до захисту на здобуття
освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»
(галузь знань 02 «Культура і мистецтво»)

Актуальність теми творчого мистецького проєкту та обґрунтованість його положень. Творчий проєкт Мініної Олени Анатоліївни присвячений хоровій музиці Естонії — країні і нації, з якою в українців є багато спільного, особливо у площині історичного минулого. І про яку, водночас, ми практично нічого не знаємо. Особливо це стосується її надзвичайно багаті традиції хорового виконавства, витoki якої сягають прадавніх часів і яка посправжньому розквітла у ХХ столітті. Власне, як концертне виконання, так і наукова частина пропонованого проєкту є спробою своєрідної «експозиції» сучасної музики для камерних (як мішаних, так і однорідних) хорів, поява якої припала на другу половину ХХ — початок ХХІ століть. І яка з успіхом звучить у багатьох концерт-холлах світу. У цьому аспекті, дослідження

Олени Мініної відбиває притаманну сучасному українському хоровому виконавству спрагу до відкриття і впровадження, у вітчизняну виконавську практику, мало- або взагалі невідомих творів та імен. Тож тема пропонованого творчого проєкту безумовно виглядає актуальною. А заявлений у назві роботи феноменологічний аспект характеризує необхідність осмислити ціннісне значення естонської хорової музики для європейської та світової музичної культури.

Виходячи з поставленої проблематики, наукове обґрунтування мистецького проєкту О. Мініної присвячено комплексному дослідженню естонської хорової культури, як з текстуального, так і з контекстуального боків. Авторка прагнула не лише формально описати жанрово-стильові особливості на матеріалі виконуваних нею творів, а й поринути в цю традицію глибше і відповісти на питання: яким є цілісне обличчя сучасного хорового мистецтва цієї країни? Або ж — в якому середовищі звучить і ким виконується музика таких майстрів, як Тойво Тулев, Вельйо Торміс, Пярт Уусберг, Густав Ернесакст, Александр Кунілейд. При цьому, з огляду на презентаційний характер роботи, авторкою проєкту свідомо було винесено за межі ім'я та творчість такого знаменитого її представника, як Арво Пярт, що дозволило зосередити увагу на менш відомих у нас постатях.

Сумарно наведені вище установки і визначають мету кваліфікаційної роботи, її структуру, науково-методологічні та джерелознавчі параметри.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і чотирьох додатків. У вступі сформульовано мету та завдання, наукову новизну та методологічні параметри дослідження, визначено підходи до вирішення завдань. У висновках узагальнено результати проведеної наукової роботи.

У першому розділі Оленою Мініною змістовно і ґрунтовно проаналізовано історіографію дослідження та охарактеризовано історичні етапи розвитку і складові естонської хорової культури.

Так, у підрозділі 1.1 дослідниця зупиняється на існуючих англомовних працях музикознавців Естонії та США. Авторка ґрунтовно аналізує як наукові, так і публіцистичні статті, дисертації і монографії, у яких описано як процеси становлення естонської музики в цілому, так і життя та творчість конкретно взятих персоналій. Варто відзначити зрілість та критичність мислення Олени Мініної, яка не уникає власних обґрунтованих суджень, прямо відзначаючи плюси та недоліки кожної з праць (наприклад, пишучи про інформативність і, одночасно, надмірну політизованість праці Пріита Весілінда).

Також Оленою Мініною докладно проаналізовано праці Сари Блессінг, Урве Ліппуса, Марє Полдмяє а також низки авторів, що публікуються в англomовному періодичному журналі «Music in Estonia», що видається з 1998 року.

У підрозділі 1.2 дослідницею вичерпно охарактеризовано витоки хорової музики Естонії, що сягають традицій гуртового співу ще прадавніх часів, окремо нею визначено роль естонської рунічної пісні Regilaul і авторського епосу Kalevipoeg — естонської версії знаменитої фінської «Калевали», розробленої провідними поетами-романтиками у 1850-х роках.

Окрім цього Оленою Мініною висвітлено питання зародження професійної хорової традиції, яка зазнала певного занепаду у радянські часи, а зараз пережила своє друге народження. Красномовними видаються наведені авторкою роботи цифри: країна, з населенням 1,3 мільйони людей (що значно менше за населення Києва) має, станом на сьогодні, близько 30 високопрофесійних камерних хорів і ще більшу кількість церковних. Очевидним виглядає масштабний, ґрунтовний і потужний розвиток саме хорової музики, яка була провідною ще у творчому доробку композиторів-класиків ХІХ — першої половини ХХ століття: Карла Августа Германа, Александра Кунілейда, Едварда Томпсона, Кірілла Крика; вона ж зберегла цю роль у творчості більш пізніх майстрів, зокрема Вельйо Торміса, Густава Ернесакста і Арво Пярта; і сучасних — Тойво Тулева, Пярта Уусберга. Тож цілком очевидно, що феномен Арво Пярта виник не на порожньому місці, а став органічним наслідком розвитку багатой національної традиції і, цілком ймовірно, кульмінацією її розвитку.

Ще однією, дуже важливою складовою естонської хорової культури є фестивалі. Авторка проєкту здійснює історичний екскурс у становлення та розвиток цього руху та його роль у популяризації хорового виконавства в країні, аж до сьогодення.

Якщо Розділ 1 було присвячено розкриттю контексту функціонування хорової музики Естонії, то у другому фокус уваги зміщується на жанрово-стильові особливості всередині неї. Матеріалом дослідження стали хорові мініатюри П. Уусберга, Т. Тулева і В. Торміса, які виконувалися в рамках концертної частини мистецького проєкту. Досить логічним і обґрунтованим видається запропоноване Оленою Мініною підпорядкування творів двом магістральним напрямкам: неофольклорному і т.з «неосакральному».

У підрозділі 2.1 Оленою Мініною аналізуються два опуси т.з. неофольклорного спрямування, авторства Вельйо Торміса («Oh, mu hella Eidekene» / «О, моя мила мати») і Пярта Уусберга («Õhtu Ilu» / «Краса літнього вечора»). Обидва є обробками народних пісень і втілюють досить

характерні рішення з приводу поєднання народних мелодій з прийомами поліфонічного письма. Власне про це досить обґрунтовано пише дослідниця.

У підрозділі 2.2 аналізуються твори т.з. неосакрального напрямку. Авторка знову проявляє схильність до системного мислення і розмежовує латинські сакральні тексти в творах сучасного композитора Пярта Уусберга: «Kugie», «Sicut cervus», «Miserege»; і символічні політекстові твори Тойво Тулева («And then in silence there with me be only You» / «І тоді Ти будь зі мною в тиші»; «Suvine Vihm» / «Літній дощ»). Дослідниця аналізує музичну форму і драматургію кожного з них, констатує прагнення до універсальності задуму, полісемантичності (як у творах Тойво Тулева) в прояві релігійного символізму, який мав би бути зрозумілим будь-якій людині на Землі, незалежно від культурної та релігійної приналежності. І головним засобом донесення цих меседжів є саме поліфонія, яка досягає меж граничної досконалості у цих творах.

З огляду на вищесказане, особливої цінності набуває виконавський коментар, здійснений авторкою у підрозділі 2.3, до кожного з аналізованих творів. Структурованість в інтерпретації, послідовність у виконанні завдань, задля точної передачі композиторського задуму, створює інтерпретаційну концепцію, яка може стати путівником для практичного застосування іншими диригентами або виконавцями. Найбільш показовим є детальне розкриття змісту і семантики кожної мініатюри, виокремлення основних і найбільш важливих завдань при підготовці до концертного виступу. Фактично, Олена Мініна систематизувала і власний диригентський досвід при роботі над сучасною естонською хоровою музикою, що було одним з головних завдань проєкту.

Відповідність публікацій і мистецьких апробацій теми творчого мистецького проєкту. Матеріали наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту апробовано на п'яти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також висвітлено у двох статтях у наукових фахових виданнях України та Польщі (1. Мініна О. «Творчість і виконавська практика Пярта Уусберга у дзеркалі розвитку естонської хорової культури початку ХХІ століття». KELM (Knowledge. Education. Law, Management). Випуск №6 (58). 2023. сс. 27-36; 2. Мініна О. «Сакральне начало у хоровій творчості Тойво Тулева. Актуальні питання гуманітарних наук: зб. статей. Вип. 73. Т. 3. Дрогобич, 2024. С. 43-49. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-3-6>).

Рівень виконання мистецької складової творчого проєкту.

У процесі реалізації мистецького творчого проєкту здобувачкою було виконано шість хорових творів авторства Пярта Уусберга, Тойво Тулева і

Вельйо Торміса. Деякі з них (як, наприклад, «Кугіе» та «Misegege» Пярта Уусберга) раніше виконувались українськими колективами. Але всі вони, так чи інакше, є маловідомими в Україні, і заслуговують на ширшу упізнаваність, тим більше з огляду на історичні й сучасні зв'язки України та Естонії. Не менш важливим позитивним фактором в оцінці науково-практичного значення мистецького проєкту та його наукового обґрунтування здобувачки постає та обставина, що результати проведеного при написанні наукового обґрунтування проєкту можуть бути з успіхом застосовані у площині сучасної музично-педагогічної та виконавської практики. Результати наукового обґрунтування з успіхом можна використовувати у навчальних дисциплінах з історії музики ХХ століття, історії хорового мистецтва чи поліфонії.

Наукове значення мистецького проєкту полягає ще й у тому, що він, по суті, є розвідкою в бік системного та багатовимірного осмислення творчості композиторів, які, наразі, в Україні — маловідомі.

Переконливим аргументом щодо наукової та мистецької проблематики творчого проєкту є блискучий, успішний і такий, що привернув увагу багатьох слухачів, концерт, який відбувся 11 березня 2024 року у концертному залі ім. академіка О. С. Тимошенка. У виконанні хору «Esto Vox» прозвучали камерні хорові твори Т. Тулева, В. Торміса і П. Уусберга. Виконавці створили цілу антологію з творів, які вичерпно відображають багатство естонської хорової культури, світогляд і переживання нації та їхню любов до рідної землі.

Узагальнюючи викладені спостереження щодо змісту і структури наукового обґрунтування, вважаємо доцільним поставити низку запитань здобувачці, безпосередньо пов'язаних з проблематикою творчого проєкту, а саме:

1. Чим зумовлений Ваш особистий інтерес до сучасної естонської хорової музики?
2. У тексті Ви декілька разів згадували паралелі між хоровими культурами Естонії та України. Водночас окремо це питання, на сторінках наукового обґрунтування не висвітлено. Тож у чому, на Ваш погляд, полягають спільні риси між нашими традиціями хорового співу? І що, на Вашу думку, ми могли би запозичити у естонців у цьому плані?

Викладені спостереження дозволяють зробити висновок, що творча й науково-дослідницька складові запропонованого Оленою Мініною мистецького проєкту «Хорова творчість композиторів Естонії кінця ХХ —

початку ХХІ століть, як феномен європейської хорової традиції» виконані на високому професійному рівні, повністю відповідають вимогам МОН України щодо кваліфікаційного рівня доктора мистецтва. А отже, **Олена Анатоліївна Мініна** заслуговує на присудження ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Рецензент:

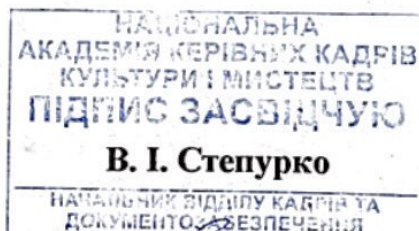
**Народна артистка України,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хорового диригування
НМАУ ім. П. І. Чайковського,
художній керівник та головний диригент
Академічного хору ім. П. Майбороди
Національної радіокомпанії України**

Ю. С. Ткач

Рецензент:

**Заслужений діяч мистецтв України,
лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка,
кандидат мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного виконавства
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв**

В. І. Степурко